

Екрем Хамид

ЕСХАТОН

Књижевна награда
»Новица Тадић« 2018

Едиција
ПРИСУСТВА
Књига друга

Уредник
Драган Хамовић

Рецензент
Миломир Гавриловић

Покретач и покровитељ књижевног конкурса и едиције
Министарство културе и информисања Републике Србије

*Екрем
Хамид*

ЕСХАТОН

Завод за проучавање културног развитка
Београд, 2018

Einsam steigt er dahin, in die Berge des Urleids.

πιστεύω

I

I. α

Још увијек гасимо ватре које су
запалили преци наших предака,
вјерујући да ватра грије, а не изгара.
Ђутим, вечерас. А вече се од дана
не разликује нити и чему налик је.
Нећу. Глас људскији ти је потребан,
архипелаг твој значења хоће да успостави,
али ти не знаш да је љубав оно без чега
лепота може. И ти знаш да лепота није
оно без чега љубав смије. Истина која
пије љубав као човјек воду. Ко је још чист?
Кажу. Кажу онима који су протјерани. Нећеш.
Не можеш. Не умијеш. Још увијек нас
само даљина зближава; она коју мјеримо
не корацима или лактовима, даљина коју
мјеримо појмовима чија значења још
не знамо, а знамо да могу значити све
што се договоримо; о истинској даљини
ја још не знам ништа, осим да знање
о свему бескорисно постаје.

Ти се и питаш, можда, о дужини, о мјери,
о запремини; о смислу успостављања
геометрије ради мјерења; и опште теорије
интеграла, Лебег-мјерљивости и конструкције
Лебег-немјерљивог скупа. И Канторовог скупа.
И Берових простора и Канторових места.
И оног што је Хилберт назвао људским рајем,
а Кронекер паклом дубљим од Инферна.
И ја само могу да те питам: гдје је силна
лепота коју је геометрија обећавала,
а коју је напустила, да би је изневјерила?
Увијек се испостави невјерство, касно,
тек након што му напуштање претходи.
Можда је то уређење овог свијета. Можда
зато тражиш другу земљу. Не залази.
Свако упозорење је без праве тежине.
Између твоје туге и твог бивствовања
без ње – мореуз. Берингов пролаз.
Пређи. И не враћај се.

I. β

Не знам. Моје незнање неће шкодити.
То што сам спознао, свакако, мање је
вриједно од онога што ви сваког дана
потребујете или за чим у тами чезнете.

Два стиха и готово је – рећи ћу што је
мени потребно да кажем. Са ријечима
пребројаћу и слоге, број о-ова, а-ова,
да сви будемо умирени равнотежом међу

словима и напорима небеса да спустимо
на чело, смиримо низ врат, у реду, у реду.
Салуте! Нећу чекати, већ видим, ни спознати
смутњу која мрачи лик Александра од

Македоније, лажна пријатељства вијекова,
измишљене болести које су умјесто ореола
окупирале најсветије у проклетом – главу на
главу, руку на руку. То су сличности и изометрије

оне даљине са овом несређеношћу,
онаких васиона са оваквом космологијом.
Рећи ћу у два стиха, са унапријед избројаним
предувјерењима у вриједност казивања.

Ја кажем небо и све што видим
свијетла је искривљеност бријега,
утвара, длака са потколенице хеленског
коња и кикот посрамљене музе.
Ја кажем небо, а омражени који законе сричу
иза других кривина залазе и исти закон поричу,
видим – због тога бивају све живљи.
Ријеч *вайџра*, почетак свачије жеђи;
пепео: наслијеђе свачијег краљевства.
Видио сам стопала која су постала копита.
Видио сам очи из којих су израсли рогови.
Видио сам човјека који никад није изговорио ријеч *мајка*.
Ватру, која се никад није постидјела оног што изгара.
Аполодора, над рукописима који под њим уздишу.
Постоје пјесме које су морале бити написане уназад.
Постоје врлине које су морале бити одјенуте у дрскост.
Кажем *небо*, све што видим свијетла је закривљеност
бријега, простора који дозива сваку форму
у коју се претвара, неке посрамљене музе кикот. Мир.
И један крш, пун пјесме, свјетла, игре: ту:
очевидност поништава свако доказивање.

Граматика

Три гаврана на крову.
Превише сѣвари, ѿремало мене.
рече први.

Други не саслуша сасвим, али одврати:
Кљун ѿврђи је од канџи.

Трећи гавран, који ништа не рече, одлете.
За њим и прва два.

Повратак

Неко, стран, у даљини,
плач другог исмијава. Зеро је рекла
једном, док смо ишли улицом,
да је са шеснаест година хтјела
да побјегне од куће.
Сада, давадесет година након, жели
да опет има шеснаест година.

Кад се смијемо, зеленило рашири руке,
ватра се спушта од грла до стомака,
пејсажи се увијају у ролну, црвенило
испуни поглед. Руке подивљају у крила,
очи постану чигре на дну танког смисла.

Кад се смијемо ми, неко у даљини
затискује уши, а понад сјећања крили
се оштар кров, киши пркоси купола.
Она ослушкује, а одбија да прихвати.
У кривом загрљају њеном све је
само одјек. Топлина остаје доле,

гдје се тресу груди, пресјеца срце.
Стомак се цијепа и саставља изнова
и као да урличе: пита: има ли краја.

Промјена: једном Божија звијезда.
Касније – клас сијена осушен крај пута.
Бруклински мост; али, доле, нема воде.
Контрафакти; бљештавило. Искуство са свим својим
мимикријама, прибојава се: Јупитер ступа на пријесто
и косу од злата кад руком са рамена отклони,
тад задрхти Земља сва и звијезда се свака
поклони, и ријеке се све у кап једну слију
и чекају: намрштено лице у милостиво да се претвори.
(Тако извјештава Овидије о дешавањима божанским.)

Човјек, створен ради племенитости, слеђено гледа.

Сплеткарење се увијек одвија са допуштењем
и мрштењем Свевишњег Бога, узвишен нека је.
Кад сломиш флашу која се зове Исус, сломиће се
(сама од себе) и флаша која се зове Мојсије.
Два мора, једно горко, једно слатко,
и непрекидно се додирују, али никад једно у друго
не увиру. Радије нијема. Међу њима је граница,
очи постављене да све виде. Оба та мора потичу
из истог врела. Не оклијевај да их пређеш. Двије трске:
једна је празна, друга шећер даје. Не заборави
празну, не заклињи се у пуну. Вјера је тајна,
сакривена и у стотину валова замотана.
Неукост има хиљаду наречја, ученост само једно.
Будала се радује свакоме и свачему,
уман често покрива лице: и затворених очију
једну исту даљину гледа и не зна да је именује.

(Тако извјештава Мевлана Руми о тајнама и путевима.)

Она која је једном постојала, снове људске опорила,
таму свјетлом замијенила, гдје није било никог, ту
пребивао је дух свеопштег. Гдје није било сунца,
гдје није било дана, гдје Бог је запоставио људе,
у дубинама мора гдје ријеке океане прежедњеле
напајају и љубе, ја се сјећам ње и ја мртав
још се у њој осјећам живим – ту гдје само мртав
може се оживјети, мртав феномен за живе очи
постајем, ствар којој се тежи, а никад се не достиже.
оно што велима прекривено у ватри
ране лиже, свијетли – она која је
једном била, у тријежњење удаљености
продрла, свјетло тамом докинула. Sophia.

*Постоји ту ниједи говор који нам говори
перцепција – међуположени објекти у овом
природном свјетлу значе већу удаљеност –
али свијест остаје једино препознатљиво обележје
међу васионама унутар само једне главе,
изнад само једне вреле влати траве – у који
се читав преточио само један прамен вјечите
ватре и нијемог изгарања. Питам се – шта ћемо
са оволиким празнинама. И одмах чујем:
Да им се приклонимо. Правилна је слика наших
стања. Изнад једне куполе и једне равни
која је дира, а на којој се изграђује
један простор, искошен и закривљен, једна
поморанца, а десно, мало даље, књига.
Дозивају се преко куполе и у тој куполи пуној
смијеха – усправљеног значења.
Такви положаји истрајавају. Шејка.*

Здраво! Како си? Једва сам чекала да те сретнем.
Одмах морам нешто да те питам. Сјећаш се можда
оног дијела из *Срце је усамљени ловац*,
када Вилијему одсијеку обје ноге,
и када Порша удара главом о сто,
и када ју је Мик тјешила да ће да скупи људе
да иду да се жале, а не зна да њима није стало
до права црнаца, е, па, ми нисмо црнци, али као да јесмо,
и ово није Америка, али као да јесте,
и ово није 1942., али као да јесте, па кад је Порша,
сјећаш се, рекла да неће, да то није хришћански
и да се нада да ће их Сотона у паклу набити на своју
виљушку и да ће их пржити на ватри и хранити се њима?
Е, тако исто ја кажем за оног што нас је присилио
да пишемо реферате за новац, он је исти
као они Вилијамови стражари! Хахахаа...! Ијаој,
зуји ми у ушима од оволико смијеха, престани!
Кажем ти, да, смијешно је.

Ух, како ће да се прже!

Зимско путовање
(по Шуберту)

Шта хоће ове даљине од мене,
 полако, полако,
шта дивљине ове у лику људском,
 полако, полако,
да ноћ, да дан претворе у невријеме,
 полако, полако,
да у камену препознам себе, своје све,
 полако, полако,
душу своју да откинем, жмурећи принесем Богу
 полако, полако,
шта хоће људи они у даљини, машу ли мени,
 полако, полако,
ил пријетње су, да не идем туда,
 полако, полако,
шта хоће дивљине ове, шта ове даљине,
 полако, полако,
 полако, полако...

Живе коприве на далеком образу
ватру парају. Кожу иглом шије жена,
прти човјек земљу, дијете балави јастук.
Аз-Захави каже да је пјесник изнад граматике.
У сусједној соби укућанин а странац,
уморан и сам. Кожу људску опара,
кости и креч, земљу и стијење.
Слијепа ружа снива кожу од камена.

I. γ

Неколико корака даље – знај
 често не значи ништа.
Али: неколико реченица даље
 може значити све.
У туђим реченицама
 увијек је било сигурније:
 тамо су ознаке биле недвомислене;
 свака теорема бијаше очевидна;
унутар сваке структуре владао је савршени мир.
 У туђим реченицама наше се
 сопство
 сигурно и
 неповратно
 обликовало:
само у туђим реченицама могли смо
 да се спасимо,
да нестанемо,
 да престанемо,
да изумремо,
 да се обновимо,
да освојимо, да се уништимо.
Туђе реченице нису нам допустиле
 да се упитамо:
како то да смо доспјели ту?

гдје су наше реченице?
како се вратити?

није тога било:

само оног што су у туђим

реченицама:

неке туђе реченице

наговјештавале:

и то су – вјешто – те туђе реченице

прикривале:

и оне саме биле су туђе:

и те туђе у којима су

оне биле опет су биле туђе

све туђост унутар туђости

другост мимо другости

– ко може за ишта

да се ухвати

у ланцима туђинства

осим – за свеколике

реченице

говорећи: ма чије да су,

ове реченице су једино што имам.

И једна ријеч која почиње да потапа

и пред којом се предмети склањају

– овдје –

рећи: ја сам овдје и овдје је моје колико и туђе,

и сада је туђе колико и моје

и имам право на онолико

колико је право других

да имају

овдје

у овим реченицама, међу овим уздасима,

међу епохама и ријечима које ће поништити границе,

ријечи које ће нас приближити

реченицама које су нас подвојиле,

због којих смо се отуђили
– овдје –
нисмо туђи, нити реченице, тако дуго већ
са нама, не могу бити туђе
нама ни ми њима. Овдје
мора постојати барем једна ријеч
која ће нас зближити;
једно другачије картезијанство,
једна другачија сврха.
То ћу, ипак, успјети да кажем.
Овдје.

Површне мисли у литосфери безнађа,
гдје је почетак, ту се полако буди и своје пукотине
пребраја и записује напрсло наречје наше. Врео камен
уграђује се у чело. Преко једног превоја двије
трећине суштине. Над тек угледаним пејсажем
небо подигло обрве и загледа – има ли које дрво
да је никло, а да се уз њега није нека звијезда
родила – небо – по непознатим галаксијама
атмосфере равна по начелима Земљиних пејсажа.
Гдје је почетак, ту се полако буди и своју одбјеглост вага
неугледна муза, од врелог камења другачију поетику,
од богова гријешних презрену, изграђује.
Јадна одбјегла муза, у чијим коферима
све подсјећа на вјечност у коју се упутила –
само још пут до ње да нађе:
тако структуре којима се тек
настали пјесник заклиње.

И тек узреле: откинуте са гране,
ишчекују дозријевање: ријечи које би неукост да позлати.
Чекају свјетлост која ће да узврати: одбјегло за разумљено,
осмишљено за усправљено. И човјека који гледа у плодове,
а заборавља, све чешће, руке, своје руке,
поцрнеле од земље, испуцале од воде.

Загледан је у даљину. Не види.

II

II. α

Кривина

I

Чаша се увија у саму себе,
грли грло круг,
врло се врли звук.

Ребро,
прапочело кривине.

II

Тумори се враћају,
траже да опјевани буду,
пјесма пјевање презиrom хвали,
ријека без водâ, игра без вôда,
грудy град заграђује.

Поезија гдје свијест,
илузије куда мријест.

III

Шта се збива:
док се расипају божанства

кроз прсте властодржаца,
док је душа редни број
непоменутог бола?

Простори ћуте.

IV

Низ огранке битка
уз врат пење се неповрат,
фрулу је отео вјетар,
румен љуби сиромаштво.

Бриге, врагови, клепсидре, магови:
лица безличних, врлине неврлих,
врелине, трагови, врућине, кругови:
гинем јутром, чело ми камен,
вратим се ноћу, у срцу ми сунце.

V

Празне руке грле.
Казна сваког чини горим.
Бог не пита зашто.

Фактицитет битка, горкост ужитка,
накнадна умност пробада искуство.
Кора, камен, зоре прамен:
ријечи стапање у неријеч.

VI

Кора племенита.
Сама самцата самоћа.
Злато од злата.

Орах у орах, длан у длан.
Расцијепи се небо, за њим земља.
Пораз признаде кнез.

Сашише небо, опоравише земљу.
Власт поврати кнез.

Љуспе не саставише.

VII

Сад разједа,
давно се збило.
Тако давно, давно,
још прије рођеног рођења
одрођено.

Хватачи сенки дозивају
преко ребара.

Грмље.

VIII

Свако лице свето,
у сваком долу коло у колу,
у низу низови,
у васионама васионе
трепере.

У камену камени се камен,
у сржи сржи се срж.

И све је свјетло.

И Празнина.

IX

Одлажење у кривост.
Без збогом остаде камен
низ долове, низ непутне путе.
Низ невидне невиде.
Низ неслутне скуте.

Најсвјетлији анђео
порази демона.
Испружи руке:
знојаве, а свијетле.

Главу обориx. Утопиx се.

II. β

Краљ од крви, воде и вина,
земље од воска, отрова и пелина,
села је спалио, град покорава,
а по ријечима – не би прегазео мрава.

За тумаче узевши Плутарха и Пиндара,
тиху ишчитавам тугу Небукадnezара.
За овдје шта преостане, нека испишу на врата.
Дјелима од злата не треба позлата.

Кад уста некудна отворе се мрачна,
доказ страви ријеч, а небо се рачва:
до једне границе, преко руке туђе
хук понора јавља се гласније и луђе.

Милује, лијечи, а поговоре сијече.
Некуд се изгуби, па се врати, плаче:
немир са границе задовољан маше,
и њима је жучи препунио чаше.

Јутром све напусти, не дочека ноћ,
нити ведрим даном да укроти свемоћ:
сироте којом гази, а славне би да кује:
бистар и сладак, тад сигуран трује.

До једног зова, преко боја туђег
нијемаи урлик чује се понора све луђег.

Јутрос пролазници рецитују Хајнеа
па глас његов звонки се јави,
са Харца, Рајне, са Лорелаја
низ обале сиве судбина се сјаји.

Та уста што Хајнеа дозивају мртво
понора су слутње ток што најави –
страдање, ријеку, Последњост и Прво –
од њега се оболи, са њиме оздрави.

Иза жбуња, у брзаку рјечном,
са вртлогом јада у савезу вјечном,
вреба понор, таји се, шуња:
биће читаво изједа му сумња.

Низ обале сиве судбина се сјаји,
ток понор смјера а немиром жари.

У понору пребива Нарцис, дави се,
ни сламку да дохвати не може.
Очи, пуне трња, понору диве се,
од косе му сазданом, костију и коже.
Храст од олова сиротињу чува, грли.
Хрли ка истини невид бијели, прозрели,
и судбина њему, а сестра камену,
руке ломи, безглавом се чуди времену.

Негдје испод хаљина, босоног, млад,
у теби величанствен поезије град.
Свукуда тумара један исти немир,
тијесне ријеке вир, од камена кумир.
По дану зорност за жеђ и бјегунце
песјажи што маме – ожиљци им пути.
У тами човјек, што вјерова у сунце,
загрио колена; богослути.

Међу хиљаду лица препознати лице,
међу хиљаду звијезда заборавити звијезду.

Коме се смију руже у мрклој ноћи?
За кога се преврже вјетар по даљини?

Кад усахну сва сунца –
*Јесен је све сићурнија дубина,
живош је све шаренија торчина.*

Али: сунце мимо сунца призивајући,
истрајавање бирам за пребивање вјечно.

Кад нема сунца –
Отворити груди, да из њих изњедри се
нова епоха свјетла, теологије, умијећа:

међу хиљаду не-лица уочити лице,
међу хиљаду мракова своју не заборавити звијезду.

Заћутали, задријемали су народи,
годинама у неизвјесно доле,
из године бацани у годину,
док пјесма хрли према свјетлу,

изван реда, нереда, изван светог
свега, човјек човјеку избада око,
потом пружа руку да са њим се
пољуби, нестане безусудно,
као уснуло одојче, небесници
казне опицавају, увиђам, бива:
мозаик једино огледало,
лабиринт једино наречје,
изгубљености ове, ове тишине, мрака,
скупо који се плаћа, а једва се види.
Да без одморишта, а пред питањем –
каква колотечина мора да буде:

крволочнима да утоли жеђ,
лахори сјајни док дотичу их тако,
као прсти свете умјетнице струне:
заћутали, задријемали су народи.

До свог не дошав права божанског ту,
доле неће душа пронаћи мир;
увијек обележена модром муком
светиња, песма, из самог срца –
ту гдје сјећање уз несаницу грца,
тоне у повор свеопштом повучена буком
у свебожанским духом надахнути вир –

До свог не дошав права божанског ту:
*Свети су њласови твоји, свјетлости,
из труди човјекских демона проиђерујеш,
а блудан – вјеровао је – ту му је дом вјечан,
мирај, и сјас, и заблуда крај!*

Тишино Хада, добро ми дошла сад!
И ако мојих утрне струна звук,
ја задовољан бићу: ниједном
не живјех као богови. Вјечност ми пуста,
судбина саздана од смијеха и поста:
уклету воду мени приносили су, жедном.
И ја пијам, минулих не поричући вијекова мук:
тишино Хада, добро ми дошла сад!

Сатурнов сине, пјесниковим уздахом
одређени трену, ти, који видиш како се ћерка
у зори рађа, ћерка облаке која одагна према небу
другом, гдје станује Мнемосина, кап врела са Сунца
створеног да гледа само у божанство времена
кроз твоју кожу, Сатурнове сине, ти, ком се ода
несачувана обраћа и снови те, твоје сени милује,
линије које одвајају пејсаже од руку које си пружио:

– Знаш ли куда ѿне они који ѿне
оне које их, бјежећи најријед ѿледају
мислећи да виде своју смрт, куда бјеже
они којима је свако ушочишће ошћењо?
– Видје ли ти како су сви зашворили очи,
а великих невремена мора надиру у ријеке
и својим их небићима ѿуне,
од црној сребрно да најраве,
од нечина да начин створе?
– Сазна ли ти, ѿо другом ѿвом рођењу,
кад је Амфион стигао, ослободио ѿвоје трагове,
када си ѿроклињао колоније ѿо брежуљцима
Карфајине, идје си се свом ѿраоцу Енеји
заклињао, да је Амфион снивао ѿушеве којима
ти сада ходиш; међу становницима ѿрошјераних
чекала је дјевојка која ће ти бићи жена.

Са нових колонија стижу писма,
не могу да изнесу уздахе становника,
када, поробљени, легну у вјечност: предани пролазном;
недјело спрема нове походе ка мраку,
свом изворишту, неуком, непрегледном,
богатом, сјајном, глумом.

То је кањон посред ког ништа није остало.
Једино пјесма, у ништавило Сунцем препуњено: гледа;
а нада се да викне:

*Народе, ево ријеке и воде!
Нова вјечноси рађа се!*

I

Видим. Чекам неког другог, бриго.
Странице правилног петоугла судбине,
ни трага за сребро, ни кап од злата.

Странице од злата вријеме не виде.
Али круг око петоугла снатре, невидан,
и у њему дијагоналама рођену звијезду.

И у тој звијезди петоугао, правилан,
али окренут пребива миран. Загрљен,
заштићен. И у њему изоштрена звијезда.

Такви су положаји: увијек изнутра, ка средишту,
дубоко, доле, ка бесконачном, хладном небу
сва се свитања претварају у једну тачку.

II

Тачка што је центар круга који све то грли
и носи у себи. Негдје проговори и Питагора –
Свијет се не ојоравља од злих ђеометрија.

Горке су дисхармоније – да би био златан,
пресјек бива ирационалан. Несамјерљив, неухватљив:
бесмисао, под мојим именом наступа.

Правилност је кривотворена: странице воде
у средиште – доле: прескачући звијезде, кругове,
дијагонале, петоуглове – другачијих предворја,

гдје, зарад још једне нијемости, истинистост хоће
неочекивану геометрију да претвори у лице.
Видим. Чекам неког другог, бриго.

*Све је то било чудно, рече Мојсијев брат
сјећајући се, једне ноћи, како су пролазили кроз море,
видјевиши пред само избављење фараона на дну тог пролаза,
како га вода гута. Несрећни фараон: мислио је да је пролаз
за вјерујуће исти као и за оне који поричу Бога; а он је –
идући тим путем – схватао да је истина то што мој брат
проповједа: море, које је јаче од сваког фараона
мом брату је рекло:*

Чиним све што тијој шћай каже да треба да учиним!

и само једним додиром – додиром –
море се раскрилило, од непута направило је пут –
фараон је, гонећи нас, пошао за нама, ишао је истим путем,
и ниједном није рекао:
није стигао, није му било дато да помисли:

Море се раскрилило, то је пролаз за њих, то није обичан пут.

Не, за фараона то бијаше само један пут, –
јер, ја, који не вјерујем,
нећу јонити људем који је створен за вјерујуће,
морам смислити другачији људ љоњења, њихов људ је њихов
људ, а не мој – за то фараон није имао времена;

ишао је за мојим братом, за нама, којима душа у носу
од трка толиког бијаше: тако смо бјежали, бјежали, бјежали
– а ипак: фараон је, идући за нама, *признавао* величину:
свега за чим дођосмо: било ми је најчудније – то како
нас је слиједио, трчао за нама као да је дио вјерујућих,
као да и сам од неког фараона тежи да побегне.

Од толико гнева лице постаје зелено,
или модро, не распознаје се више као лице.
Понекад ми бива дато да умјесто ваздуха удишем свјетло.
Тада се сјећам оне воде која је, тако громна,
тако силна, говорила:

Прођише! Прођише, не бојше се.

Тако је говорила, тако говоре гласови
пуштени у шуштање непрекинутих молитви морâ.

II. γ

Друга космологија: Лапласова теорема о постанку вјечне свјетлости: све је најприје било прашина. Магла. Друга геологија: прије него што је настала креда, Земља су били гласови покопаних демона који су наговијестили другачији долазак: човјека, жене. Магма. *Зар је то велика слава за Боја, да пошавља човеку своје замке?*¹ *Зашто Бој даје свјетлости човјеку ком то је сакривен?*² *Смирени бесциљно ходамо по крај зидова црвених, а окруиле, очи прате ишлица леи.*³ Врели немир, *све што ишлемо биће уопријебљено пошив нас или оних које волимо.*⁴

Свјетлост и понор, образ и смијех.
 Ко указује на пут, кога гоне кроз беспут?
 Низ падину врелу њежи се кукуријек.
 Истине расуте обужмљена неслут.
 Кад вратимо се себи, кад повратимо
 изгубљена наша сопства,

¹ Тибул, *Шести елеија*

² Књија о Јову, II:23

³ Trakl, *Helian*

⁴ Е. Рич, *Сјеверноамеричка хроника*

душа гдје поразе престане да ниже;
 гдје истрајност доведе ратника,
 гдје бесрамни се открију пориви,
 ми стигосмо да кажемо толико:
*У далеки смо сѣи́ли свијетѣа крај,
 у скиѣску земљу; љусѣу љусѣош без сѣвора.*⁵
 а тражећи опстанак – прогутало нас је вријеме.
*О сцене лейої свеѣа! Никад се нисѣе љонудиле
 љоїледу осеѣљивијем.*⁶
*Зайворен, свеѣ љун ваѣре без сѣвари*⁷:
 ја тако видим нашу душу, којој је дато да предосјећа,
 неко је пита:
*Анђеле безбрижни, љознаш ли ѣеѣобу*⁸;
 неко саломе:
*Зар ѣвоја нада не лежи у бесѣрекорносѣи
 ѣвојих љуѣева?*⁹

О безвриједност руке веже, ране лиже,
 псу кост кроз чељуст се враћа,
 И врелина неком анђелу, глас узвишенији је ниже:
 Истине расуте потопљена лађа.
*Јер нама је даѣо да смо без сѣанишѣа*¹⁰
 и у даљине безвремене пуштени, као змијчад,
 ми говоримо:
*Наѣкриљују ме сунцем оѣијена крила,
 и дух мој усрећео би свијетѣ чѣѣав,
 духу мом свака звијезда љоклониће се –*

.....
 5 Есхил, *Оковани Прометѣј*

6 Т. Ман, *Варалица Феликс Крул*

7 Валери, *Морско ѣробље*

8 Бодлер, *Уздање у доброѣу друѣих*

9 Књиѣа о Јову, IV: 6.

10 Хелдерлин, *Хѣерионова ѣесма судбине*

*злајшних ѝролаза ѝвојих и руменила јуѝарњих –
ѝобјеге ѝлас надживљава смрѝи и ѝроб.¹¹*

Отворење и откровење испод нокта анђела,
очи му од сјаја и крила и рамена, ни из чега
се један вртлог истка, у себе увире,
због себе се збива, нијем и безимен,
тог камена живог крила и кљун.

Јабука пуштена у крв сунца,
низ ум, у врелу трансценденцију.

Ова имена: Миније, Бакх, Бромије, Тионеј, Лисеј, Нисеј,
Никтелиј, Елелеј, Еухан, Јакх, Либер, Ганг, Ликург,
Пентеј,

Тиренца, Сатир, Силен, Деркета, Наида, Пирам, Тизба,
нема свједока ѝдје ѝовори се миѝом¹²

и ове особине: бесмртност, подлост, усиљеност;

и ова стања: завидност, неукост, хипокризија;

и ове одлуке: ишчупати, помиловати, пољубити;

и ове судбине: бити Хадријан, бити Хомер;

и ове сличности: умирити – помирити; схватити –
прихватити;

и само једна заповијест: не заборави смијех.

*Али човјек који јесѝе засијениће човјека
који се ѝреѝвара да јесѝе.¹³*

Сѝлеѝке ѝоѝодише оне који се ѝима служе.¹⁴

Авај, ѝевам залуд, немоћне су речи¹⁵

.....
¹¹ Хелдерлин, *Химна бесмрѝноѝти*

¹² Овидије, *Метаморфозе*, IV

¹³ Т. С. Елиот, *Хорови из 'Сѝене'*

¹⁴ Кур'ан, XXXV:43

¹⁵ Тибул, *Пеѝа елеѝија*

*Авај, сад сам жртва својих савета*¹⁶
Ове дане прорекоше боине Парке
*које преду нишпи људске судбине*¹⁷.

Уз откровење да напаја илузију илузијом новом,
глас је дубине који се јавља:
тешка је раздаљина од стопала до лакта.
Једноћ освоји љубав и боја сунчаноја,
*ишћо све уйравља свјетлошћу вишином*¹⁸.
Склапам сјоразум са шобом, Волће Вишмене –
*Довољно дуго сам те презирао*¹⁹.
*Пошребна је другачија љубав*²⁰,
потребна је другачија теологија, мјера, осјећајност:
да свака моја ријеч постане обећање,
ниједно посрнуће моје да моја судбина не постане;
и ја кажем, док најмрачније предјеле духа откривам –
спознаје су блиједих истина уздаси,
а невјерство – странпутица честа.

Да ријеч постане обећање,
да бесрамност не остане урезана:
пјесма моја
свјетло је моје вјечно и истрајна моја тишина.

Usia. Usia. Usia.

16 Тибул, *Шестиа елеија*

17 Тибул, *Седма елеија* (једнина »овај дан« у оригиналу овдје замијењена множином)

18 Овидије, *Метаморфозе*, IV

19 Е. Паунд, *Сјоразум*

20 Томас Ман, *Гладни људи*

Законик

Мјера ствари у њеној је прошлости.

Прије и послвије неба, питање о дужини, о мјери,
о запремини; о смислу успостављања
геометрије ради мјерења; и опште теорије
интеграла, Лебег-мјерљивости и конструкције
Лебег-немјерљивог скупа. И Канторовог скупа.
И оног што је Хилберт назвао људским рајем,
а Кронекер паклом горим од Инферна.

Увијек се испостави невјерство, касно,
тек након што напуштање му претходи.

Између твоје туге
и твог бивствовања без ње – мореуз.

Врели кругови опорили су врхове, сама купола
прешла је у конвексност, несуђену мјеру врлог
и нејасног, примирја и везивања –
колена увијек упамте камен на који су пала,
божанство због којег се спуштају,
а неки наредни пут само је наредни пут
из нехотичност у приморавање.

И човјек постаје мјером ствари и њене суштине,
а које божанство потписује тај декрет

и ко се око чега отима – врлина сврху нема,
јер срећа нема мјеру.

Врелина је мјера душе, а душа је мјера васионе,
црне рупе, зли карактери, звијезда која се зове Теофраст,
личи на човјека, несретну судбину има,
не говори језике, али показује,
нема писмо, али нешто је у стању да значи.

*Да барем сумњам у одношење, ђросџор-вријеме,
кружење улоџа жрџве и ђредаџора као караџа
у рукама насилника за сџолом за којим сједе
џравоосџвеџџени, црних и бијелих џовеза око џаве,
мимо сваке свијесџи, мимо сваке доброџе:
осјећам као да ме је Боџ ошамарио, да се окренуо,
а џако џоучава Самаел. А рибар задихан долази,
у руци носи џолуживу рибу, дрхџе му очи, вријеђа
џа моја џлад, и даје и каже – Није нас Бог оставио,
дајмо се у пост. – Босоноџ, од Римљана крије да
наџамеџ зна Књиџу Коринћанима, да је џодучен
џумачењу, да зна да ће дођи исцјелиџељи мимо нељуди,
и да су исцјуцали џабани и руке џеџове џуџи до воде
коју је само Боџ видио и само за овакве чува.
Тако џумачи рибар и, сџм џладан, рибу ми даје и каже
– Једи, и ејеруј, ејеруј, ејеруј!
Вјера ће џроџумачиџи несрећу у џвојој однесеносџи,
џуџниче!*

Свјетло нема сврху. Стих нема зачетника.

Ниједан узрок не досађа своју посљедицу:
само му је дато да је предосјети: у магновењу:
као пријетњу, као слутњу, као непут, као свјетло.

Напомене

εσχαῖον – старогрчки – *последње, крајње, задње, гранично*. У Аристотеловој *Метафизици* један од чешће употребљаваних појмова, иако нема строго метафизичко значење као неки други појмови. Аристотел овај придев често поименчава, у различитим контекстима, како код конкретних, тако и код апстрактних аргумената. Есхатон се може видјети као *оно што одваја* једну ствар од друге. У апстрактном смислу појављује се као *највиши род*, оно иза чега више нема ничега, оно последње, задње. Задње, како у просторно-геометријском, тако и у онтолошком смислу. Од *εσχαῖον* долази и *εσχαῖολογία*, учење у абрахамовским религијама о Судњем дану и проживљењу након смрти.

Einsam steigt er dahin, in die Berge des Urleids. – Стих из Рилкеове *Десеће девинске елеије*. »Усамљен пење се горе, у планине претрадања.« Наведени препјев је ауторов.

πιστεύω – старогрчки »вјерујем«

Још увијек ћасимо вајпре које су – оvdје ћемо се потрудити да дамо само напомену о техничким терминима који се помињу у пјесми, без намјере да нудимо тумачење. Једна хисторијска чињеница за коју се пјесма везује јесте етапа у развоју математике на прелазу из деветнаестог у двадесе-

ти вијек, када се појавила потреба за логички оправданим увођењем реалних бројева и појма *мјере*. Напоменимо – математичког појма мјере, који дотад није био заснован. Сматра се да је проблем мјере у најширим границама ријешао француски математичар Анри Лебег (Henry Lebesgue). Због различитих врста мјера, када се говори о Лебеговој мјери, користи се термин *Лебеџ-мјерљивост* као особина мерљивости неког скупа у смислу Лебегове мјере. Канторов скуп јесте примјер скупа који није измјерив у смислу Лебегове мјере. Напоменимо да је математички проблем мјере доказано *нерјешив* математички проблем у следећем смислу: не постоји смислено дефинисана функција којом се могу измјерити сви скупови. Хилберт и Кронекер се овдје узимају као метафоре опозиције: Кронекер је сматрао да реални бројеви не постоје, и даље: да су реални бројеви бесмислена конструкција. Хилберт сасвим супротно томе.

Постјоји ли нијема јовор који нам јовори – Почетак пјесме је једна реченица из Мерло-Понтијевог дјела »Феноменологија перцепције« (прев. А. Хабазин, Сарајево, 1990). Курзивом је обележен дио који је цитиран.

До свој не дошав љуџа ли – Пјесма је конструисана из једне строфе »Јаме« И. Г. Ковачића и једне строфе »Паркама« Ф. Хелдерлина. Неки дијелови Хелдерлинове пјесме су видно измијењени.

Заћућали, задремали су народи – Пјесма је конструисана на стиховима Хелдерлинових пјесама »Заспали задремали су народи«, »Хиперионова песма судбине« као и стиховима пјесме »Јама« И. Г. Ковачића.

Друја космологија – да бисмо избјегли додатна оптерећења у фуснотама, овом напоменом допуњујемо дате у вези са

преводима цитираних текстова. Тибул је цитиран према пријеводу М. С. Атанасијевића. Хелдерлин по пријеводима објављеним у *Хлеб и вино*, СКЗ, 1993, осим *Оде бесмртности*, гдје се ради о ауторовом преводу и парафрази. Томас Ман, *Гладни људи*, одабрана дјела у издању Матице српске, 1980, превод је од Бранимира Живојиновића. Паунд према преводу Милована Данојлића. Цитиране стихове Георга Тракла и Ејдријен Рич превео је аутор. Овидијеве *Метаморфозе* цитиране су према преводу Тома Маретића. Елиотови *Хорови из >Ситене<* према преводу Раше Ливаде и Давида Албахарија (*Изабране ђесме*, Београд, 1998). Валеријев стих према преводу Коље Мићевића. Бодлеров стих је према преводу Милована Данојлића. Есхилов *Оковани ђрометеј* према преводу Коломана Раца. »Usia« на старогрчком значи »суштина«.

Посвета аутора

Мајци и браћи.

I

I. α

9 Још увијек гасимо ватре које су

I. β

- 12 Не знам. Моје незнање неће шкодити.
13 Ја кажем небо и све што видим
14 Граматика
15 Повратак
16 Кад се смијемо, зеленило рашири руке,
17 Промјена: једном Божија звијезда.
18 Сплеткарење се увијек одвија са допуштењем
19 Она која је једном постојала, снове људске опорила,
20 Постоји ту ниједи говор који нам говори
21 Здраво! Како си? Једва сам чекала да те сретнем.
22 Зимско путовање
23 Живе коприве на далеком образу

I. γ

- 25 Неколико корака даље – знај
28 Површне мисли у литосфери безнађа,

II

II. α

- 33 Кривина

II. β

- 38 Краљ од крви, воде и вина,
39 Кад уста некудна отворе се мрачна,
40 Јутрос пролазници рецитују Хајнеа
41 У понору пребива Нарцис, дави се,
42 Негдје испод хаљина, босоног, млад,

43 Међу хиљаду лица препознати лице,
44 Заћутали, задријемали су народи,
45 До свог не дошав права божанског ту,
46 Сатурнов сине, пјесниковим уздахом
48 Видим вас. Чекам неког другог, бриго.
50 Све је то било чудно, рече Мојсијев брат

II. γ

53 Друга космологија: Лапласова теорема о постанку
57 Законик

59 Напомене

Књижевна награда »Новица Тадић« 2018

Библиотека ПРИСУСТВА

Књига друга

Екрем Хамид

ЕСХАТОН

Издавач

Завод за проучавање културној развојка

За издавача

Др Вук Вукићевић

Редакција

Др Недељка Бјелановић

Младен Весковић

Миломир Гавриловић

Др Владимир Коларић (секретар)

Никола Маринковић

Др Драјан Хамовић

Ликовна опрема

Факултет применених уметности

Тираж

300

Штампа

Решро принт доо

Београд, 2018

CIP - Каталогизација у публикацији -
Народна библиотека Србије, Београд
821.163.41-1

ХАМИД, Екрем, 1987-

Есхатон / Екрем Хамид. - Београд : Завод за проучавање културног
развитка, 2018 (Београд : Ретро принт). - 61 стр. ; 21 см. - (Библиотека
Присуства / [Завод за проучавање културног развитка] ; књ. 2)

Тираж 300.

ISBN 978-86-81529-68-3
COBISS.SR-ID 265470732